

บทส่งท้าย

ปัญหาที่ว่าใครเป็นคนถูก หรือใครเป็นคนผิดจนทำให้สงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดขึ้นเป็นที่ถกเถียงกันมากในหมู่นักประวัติศาสตร์ จากคำรายงานของคณะกรรมการสืบหาผู้คิดสรุปว่า ผู้รับผิดชอบกลุ่มแรกจะต้องเป็นเยอรมนีและออสเตรีย ส่วนเตอร์กและบัลกาเรียเป็นลำดับถัดไป เยอรมนีและออสเตรียได้คุกคามความเป็นกลางของเบลเยียมและลักเซมเบิร์ก ซึ่งเป็นดินแดนที่ประเทศทั้งสองได้ค้ำประกันไว้ ยิ่งกว่านั้นยังได้ลุกล้ำดินแดนของฝรั่งเศสและเซอร์เบียก่อนที่จะมีการประกาศสงครามเป็นทางการอีกด้วยสำหรับเหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ปี 1914 เซอร์เบียได้พยายามหาตัวผู้เกี่ยวข้องในการลอบสังหารแล้ว แต่มหาอำนาจทั้งสองยังคงไม่พอใจ และเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคมเยอรมนียังสนับสนุนให้ออสเตรียยื่นคำขาดที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ และกำหนดเวลาตอบแบบจำกัดมากให้แก่เซอร์เบียเยอรมนีพร้อมจะทำสงครามเห็นได้จากพฤติกรรมการเพิ่มกองทัพของไกเซอร์เกรงเพียงอย่างเดียวว่าออสเตรียจะลังเลและถอยกลับในนาทีสุดท้าย ซึ่งจะทำให้ฝ่ายตรงกันหันกลับมาบีบบังคับได้ เยอรมนีจึงให้อำนาจเต็มแก่มาร์คโทลเบิตการเจรจาชักชวนบัลกาเรีย จึงหมายความว่า ในทัศนะของเยอรมนีสงครามเป็นสิ่งจำเป็น การที่บุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลไปพักผ่อนในวันสุดสัปดาห์ เป็นแต่เพียงหน้าฉากที่จะอ้างว่าไม่รู้เรื่องเท่านั้นเพราะที่จริงแล้วเยอรมนีเริ่มระดมพลมาตั้งแต่วันที่ 21 กรกฎาคมจัดได้ว่าเตรียมทำสงครามเต็มที และเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคมออสเตรียมีท่าทีว่าจะยอมเจรจากับรัสเซีย เยอรมนียังมาขัดขวางไว้อีกด้วยการยื่นคำขาดให้รัสเซีย

ส่วนฝรั่งเศส รัสเซียและอังกฤษได้พยายามอมชอมเต็มที่เห็นได้จากคำตอบของเซอร์เบียเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคมรัสเซียและอังกฤษก็ได้ร้องขอให้มหาอำนาจรักษาสันติภาพ 25 กรกฎาคมลอร์ดเกรกก็เสนอให้มีการไกล่เกลี่ยโดยชาติมหาอำนาจทั้งสี่ (อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมนี) แต่เยอรมนียุติปฏิเสธร วันที่ 26 รัสเซียยังได้เสนอเปิดการเจรจาโดยตรงกับออสเตรีย แต่ออสเตรียยังคงปฏิเสธ มาถึงวันที่ 29 อังกฤษอ้างหาทางมาอีก ซึ่งคำตอบยังคงคล้ายกับของเดิม วันเดียวกันนี้เองซาร์แห่งรัสเซียได้ส่งโทรเลขมายังไกเซอร์ความว่า กรณีพิพาทระหว่างออสเตรียและเซอร์เบียควรตกลงกันได้ โดยส่งเรื่องไปยังกรุงเฮก แต่รัสเซียก็ไม่ได้รับคำตอบแต่อย่างใดและแม้แต่เมื่อกองทัพเยอรมันเข้าฝรั่งเศส รัฐบาลฝรั่งเศสยังโทรเลขบอกทูตของตนว่า ฝรั่งเศสยังไม่ละความพยายามที่จะทำให้เกิดการประนีประนอม ถึงกระนั้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคมเยอรมนีได้ประกาศสงครามกับฝรั่งเศสโดยไร้เหตุผลอันสมควรแล้ว ฝรั่งเศสยังสั่งให้กองทัพของตนถอยห่างจากพรมแดนเยอรมันถึง 10 กิโลเมตร จึงสรุปว่าฝ่ายมหาอำนาจกลางเป็นผู้ผิด ในสงครามครั้งนี้

ในทัศนะของ A.j.p. Taylor จาก *The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1918*

เห็นว่าไม่มีประเทศใดต้องการสงครามในปีดังกล่าว แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องการโดยสิ้นเชิง เยอรมนีเข้าสงครามเพราะออสเตรีย แต่เยอรมนีเองก็ต้องการเข้าสงคราม "If war must break out, better now than in one or two years' time when the Entente will be stronger" ทั้งโกเซอร์ และเบ็ชแมน-โฮลวิกมิใช่แต่เพียงไม่เอาเรื่องกับออสเตรียเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนออสเตรียอีกด้วย เพราะคิดว่าถ้าจัดการกับเซอร์เบียได้สำเร็จ จะได้นำมาเป็นข้อต่อรองกับรัสเซียในโต๊ะประชุม อย่างไรก็ตามเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคมนั้นออสเตรียยังไม่พร้อมที่จะทำสงคราม จะพอพร้อมได้ก็ต้องเป็นวันที่ 12 สิงหาคม ที่รับคำเนินการก็เพื่อป้องกันมิให้มหาอำนาจเข้าแทรกแซงได้ทัน ทางด้านรัสเซียถึงจะห้ามมิให้เซอร์เบียสู้ แต่การที่ยืนยันแข็งขันว่าจะสนับสนุนเซอร์เบียเต็มที่ เพราะไม่ปรารถนาจะให้ใครมาทำลายรัฐกับชนนี้ได้ เท่ากับเป็น "blank cheque" เช่นกัน

อังกฤษก็มีปัญหาเรื่อง home rule ซึ่งถ้ามีสิ่งใดมาขัดให้ล้มเหลวลง ทุกอย่างอาจพังทะลายลงได้ และอังกฤษอาจจะต้องมีรัฐบาลหัวรุนแรง จึงเป็นอันว่ารัฐบาลอังกฤษในช่วงนั้นคงต้องการเป็นมิตรกับเยอรมนี ยิ่งไปกว่านั้นในเดือนมิถุนายนปี 1914 อังกฤษยังสามารถเจรจาทกลงกันได้ด้วยดีกับเยอรมนีเรื่องทางรถไฟสายแบกแดด ซึ่งฝรั่งเศสก็ทำมาเหมือนกันในเดือนกุมภาพันธ์ และยังเข้าข้างเยอรมนีในเรื่องเตอร์กี-เอเชีย มิใช่เพียงเท่านั้นอังกฤษยังไม่พอใจรัสเซียกรณี Anglo-Persian Oil Company เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น อังกฤษยังบอกรัสเซียและฝรั่งเศสว่า อย่ามาคิดว่าอังกฤษจะสนับสนุนเต็มที่ จุดนี้ที่มีผู้วิจารณ์ว่า ลอร์ดเกรนน่าจะทำอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปบ้าง แต่กลับไม่ทำอะไรเลย แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า ถ้าอังกฤษดำเนินการลงไปแล้วจะยุติสงครามได้ เพราะคณะเสนาธิการของเยอรมนี ได้วางแผนไว้นานแล้วว่า จะบุกฝรั่งเศสโดยผ่านทางเบลเยียมถึงแม้อังกฤษจะขัดขวาง เบ็ชแมนไม่กังวลถึงกำลังของอังกฤษแต่อย่างใด แต่ที่พูดขอให้อังกฤษวางตัวเป็นกลางก็เพื่อจะทำให้รัสเซียและฝรั่งเศสเสียกำลังใจ

รัสเซียและฝรั่งเศสเมื่อประกาศสงครามก็ได้ทุ่มเทความหวังว่าอังกฤษจะเข้าช่วย ฝรั่งเศสคิดว่าคนพอจะเอาชนะเยอรมนีได้ส่วนรัสเซียนั้นต้องเข้าสงครามแน่ เพราะไม่ต้องการจะเสี่ยงต่อการพ่ายแพ้ทางการทูตต่อไปได้อีก อังกฤษก็รู้เหมือนกันว่าสภาพการเป็นกลางของตนไม่ได้มีผลมากนัก ฝ่าย Entente เข้าสงครามเพราะคิดว่าเป็นการป้องกันตนเอง รัสเซียต่อสู้เพื่อรักษาเส้นทางออกสู่ช่องแคบทั้งสอง ซึ่งสำคัญต่อชีวิตเศรษฐกิจอย่างยิ่งยวด ฝรั่งเศสต่อสู้เพื่อ Triple Entente ที่จะสนับสนุนให้ตนเป็นมหาอำนาจอยู่ได้อังกฤษสู้เพื่อรัฐที่เป็นเอกราช และป้องกันมิให้เยอรมนีคุมยุโรป

ทั้งหมด ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากมหาอำนาจยุโรปกลาง ออสเตรียผู้เพื่อความอยู่รอดของอาณาจักร เพราะไม่สามารถจะขบปัญหาสถาปนาภายในประเทศได้ และมาใช้เยอรมนีเครื่องมือ ความคิดของออสเตรียที่ว่าคนอ่อนแอมารวมกันเข้ากับของเยอรมนีที่คิดว่าคนแข็งที่สุด ถ้าไม่สู้เสียวันนี้เยอรมนีอาจพิชิตในวันหน้า จึงกลายมาเป็นเหตุจูงใจ

เรื่องระบบสัมพันธมิตร Taylor ไม่เห็นด้วยว่าจะทำให้เกิดสงคราม อาทิเช่นฝรั่งเศสสัญญา Franco-Russian นั้นไม่เป็นที่นิยมภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหัวรุนแรง หรือกลุ่มสังคมนิยมกลุ่มการเมืองเหล่านั้นต่อต้านรัสเซีย หรืออย่างน้อยที่ต่อต้านระบบซาร์ และยังมีมองเยอรมนีในสายตาที่เป็นมิตรอีกด้วยเยอรมนีมีข้อผูกพันจะเข้าสงครามถ้ารัสเซียโจมตีออสเตรีย แต่เหตุการณ์กลับเป็นว่า เยอรมนีประกาศสงครามกับรัสเซีย ฝรั่งเศสผูกพันจะเข้าสงครามต่อผู้เยอรมัน ถ้าเยอรมนีโจมตีรัสเซีย แต่ปรากฏว่าฝรั่งเศสถูกเยอรมันขู่ให้วางตัวเป็นกลางแบบไม่มีเงื่อนไข และถูกบังคับให้เข้าสงครามถึงจะไม่มี Franco-Russian Alliance ถ้ามีจะนั้นก็ถูกบังคับทางอ้อมให้ลดฐานะจากการเป็นมหาอำนาจ โดยทางศีลธรรมอังกฤษต้องยืนเคียงข้างฝรั่งเศส หรืออย่างน้อยต้องยืนหยัดเต็มที่ที่จะรักษาช่องแคบ แต่ปรากฏว่าอังกฤษเข้าสงครามเพราะรักษาเบลเยียม ซึ่งหมายความว่าถึงจะไม่มี Anglo-French Entente และไม่มีการติดต่อระหว่างเกรตบริเตนกับแคมบอน (Cambon) ในเดือนพฤศจิกายนปี 1912 อังกฤษก็คงเข้าสงคราม ดังนั้นถ้าจะโทษระบบพันธมิตรก็มีใช่เพราะระบบพันธมิตรล้มเหลว แต่เป็นเพราะมิได้มีระบบพันธมิตรอยู่แต่อย่างใด

ในเรื่องเสียดุลย์แห่งอำนาจในยุโรปแล้วทำให้สงครามเกิดขึ้นก็ไม่จริงนัก เพราะในระยะแรกของ Franco-Russian Alliance เท่านั้นที่มีดุลย์แห่งอำนาจ ดุลย์ได้เสียไปแล้วเมื่อรัสเซียอ่อนแอหลังจากที่แพ้ญี่ปุ่น และเยอรมนีพยายามจะคุกคามรัสเซียซึ่งเห็นได้จากริวกฤตกาจะกาเดีย รัสเซียพยายามจะกู้สถานภาพเดิมโดยดึงฝรั่งเศสเข้ามา แต่ช่วยอะไรไม่ได้มากเพราะฝรั่งเศสเองมีฐานะไม่มั่นคง เยอรมนีเองเป็นผู้เกรงว่าทุกอย่างจะกลับไปเป็นแบบเดิม ถ้าปล่อยให้รัสเซียปรับปรุงตัวเองได้และปล่อยให้ฝรั่งเศสดำเนินแผนทางการทหารได้เสร็จ (three-year service) และถึงแม้จะรู้เหมือนกันว่าความแข็งแกร่งของรัสเซียไม่กระทบเยอรมันนัก เพราะจุดมุ่งหมายของรัสเซียอยู่ที่เอเชีย ไม่ใช่ยุโรปกลาง ซึ่งหมายความว่ารัสเซียจะไปขัดกับอังกฤษ และยิ่งกว่านั้นสันติภาพจะเป็นสิ่งที่ทำให้เยอรมันเป็น "mastery of Europe ในเวลาอันใกล้ แต่เป็นเพราะคนเยอรมันถูกฝึกฝนให้มีลักษณะรุกรานเสียแล้ว ฝรั่งเศสก็ไม่มีแผนแก้แค้นเรื่องอัสซาส-ลอเรน และยังเห็นว่าการแข่งขันเรื่องเชื้อชาติระหว่างต่อต้านกับสถาปนาเป็นเรื่องไร้สาระ แต่เป็นเพราะเยอรมนีต้องการสงครามเพื่อตนเองซึ่งเห็นได้จากแผนการณ์ซลึเฟิน

Sidney Bradshaw Fay ใน *Origins of the World War* กล่าวว่าประเทศในยุโรปต้องการสงครามเพื่อแก้ปัญหาค้นเอง อาทิ เซอร์เบียทำไปเพื่อสนองความต้องการในก่อตั้งอาณาจักรของชาวเซบ ออสเตรียต้องการยืนยันว่าตนเป็นมหาอำนาจเพื่อจะได้ใช้เป็นที่ตั้งสำรองกับชนส่วนน้อยต่าง ๆ ที่กำลังคุกคามความอยู่รอดของอาณาจักร รัสเซียต้องการควบคุมช่องแคบทั้งสองและกรุงคอนสแตนติโนเปิล เยอรมันทำไปเพื่อความแน่นอนสำหรับอนาคตทางเศรษฐกิจ เพื่อเปลี่ยนศูนย์กลางอำนาจฝรั่งเศสต้องการได้อัลซาส—ลอเรนกิน และเพื่อการสิ้นสุดจากการชู้ชวัญของเยอรมนี ส่วนอังกฤษต้องการทำลายกองเรือของเยอรมนี และระบบการทหารของรัสเซีย

อย่างไรก็ตามจะให้เหตุผลดังกล่าวแล้วมาสรุปลงไปเด็ดขาดยังไม่ได้ เพราะยังมีพฤติกรรมบางอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงสงคราม สำหรับเซอร์เบีย Pashitch ก็รู้ว่าถ้ารอจนถึงปี 1917 เมื่อรัสเซียพร้อมจะเป็นโอกาสที่ดีกว่า เพราะมีประสพการณ์จากสงครามบัลข่านมาแล้ว บาร์คโธลก็ทราบดีว่า จะเป็นการดีกว่าถ้าจะจัดการกับเซอร์เบียโดยไม่มีรัสเซียเข้าแทรกแซง แต่การป้องกันสงครามก็ทำไม่สำเร็จในกรณีนี้ทุกประเทศจึงควรร่วมกันรับผิดชอบ แต่เดิมมาถ้านักประวัติศาสตร์จะลงความเห็นกันว่าประเทศใดควรจะรับผิดชอบเพียงใด มักจะเรียงตามลำดับได้ดังนี้ ออสเตรีย รัสเซีย ฝรั่งเศส เยอรมนี และอังกฤษ แต่ในยุคใหม่จะไม่ยอมสรุปเป็นแบบขาวหรือดำเช่นนั้น

สาเหตุของสงครามประการหนึ่งคงเป็นผลมาจากพลังชาตินิยมของเซบ แต่ก็ยังเป็นแพชชันของศตวรรษที่ 19 เซอร์เบียเคยทำเช่นนั้นกับเตอร์กีก่อนนี้ต้องการทำกับออสเตรีย เซอร์เบียมีความคิดอยู่ที่ว่า ได้รู้แผนการฉ้อฉลล่วงหน้ามาถึง 3 อาทิตย์ แต่กลับไม่บอกออสเตรีย และหลังจากเหตุการณ์แล้วเมื่อออสเตรียขอความร่วมมือมา ก็ยังมีลักษณะไม่สนใจเท่าที่ควรอีกด้วยเพราะคิดอยู่แต่ว่าถึงจะให้ความร่วมมือก็ไม่มีสิ่งใดก้าวหน้า ออสเตรียน่าจะต้องรับผิดชอบ เพราะมิได้ปฏิบัติในแง่ป้องกันตัวเท่านั้นแต่มุ่งจะทำลายแผนการ "greater Serbia" และขบวนการยูโกสลาฟ ไม่ยอมคิดให้เป็นกลางว่า ไม่มีประเทศเอกราชใดจะยอมลดฐานะให้กับเพื่อนบ้านได้ถึงขนาดนั้น (ดูจากข้อเรียกร้องจากออสเตรีย)

รัสเซียก็มีแผนการอย่างลับ ๆ กับเซอร์เบียและรูมาเนียว่าจะทำลายออสเตรีย — ยังการិการกระทำของเซอร์เบียในความเห็นชอบของรัสเซียหักหน้าออสเตรียจนเกินไป เช่น หนังสือพิมพ์ของเซอร์เบียลงข่าวว่า ออสเตรียเป็น "Wormeaten" มิแต่จะรวันตาย คำขาดของบาร์คโธล ออสเตรียก็หวังว่าเซอร์เบียจะปฏิเสธ เพื่อที่ว่าสงครามจะได้เกิดขึ้น แต่ไม่ได้คิดจะทำสงครามใหญ่ ออสเตรียจะใช้กำลังของเยอรมนีเข้าชู้ เพื่อว่าเมื่อใครมาขอเจรจา ออสเตรียจะได้เปรียบในที่ประชุม

เยอรมนีเองไม่กลัวสงครามแต่ก็ได้หมายความว่าต้องการสงคราม เยอรมนีตกเป็นเหยื่อของพันธมิตร และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตนเอง เยอรมันรู้ว่าอิตาลีและรุมาเนียเป็นพันธมิตรเพียงในนาม จะมีจริงใจก็เฉพาะออสเตรีย ถ้าออสเตรียมีอันเป็นไป เยอรมันจะถูกกันให้อยู่โดดเดี่ยวในเขตสถาป ในเวลาที่การแข่งขันด้านกำลังมาถึงขีดสูงสุด เยอรมันยังจำได้ดีถึงกรณีเอคาเคีย เบ็ชแมนจึงต้องให้คำสนับสนุนออสเตรีย แต่เพราะคิดว่าจะเป็นเพียงสงครามท้องถิ่นเท่านั้น เมื่อเยอรมันมารู้เหตุการณ์ทั้งหมด รัสเซียจะช่วยเซอร์เบีย อังกฤษจะไม่วางตัวเป็นกลาง เยอรมันจึงพยายามรั้งออสเตรียเต็มที่ แต่สายเกินไปเมื่อเป็นเช่นนั้นเท่ากับถูกสถานะการณ์แวดล้อมบีบบังคับให้ต้องเดินต่อไป และเพราะฝ่าย Entente ไม่มีความเชื่อเยอรมัน ทุกอย่างจึงล้มเหลว เห็นได้จากวันประกาศระดมพลเริ่มจากเซอร์เบีย รัสเซีย ออสเตรีย ฝรั่งเศส และเยอรมันอยู่หลังสุดแม้ขณะที่รัสเซียระดมพล เยอรมันยังเจรจาเกลี้ยกล่อมออสเตรียอยู่อีก ดังนั้นเป็นต้น

แม้แต่อังกฤษก็ควรมีความผิด เพราะถ้าการตัดสินใจทำอะไรลงบ้าง อาทิ ยินยอมจะช่วยฝ่าย Alliance แน่นอนหรือจะประกาศตัวเป็นกลางให้เด็ดขาด ซึ่งเท่ากับว่าห้ามฝรั่งเศสและรัสเซียไว้ให้แข็งขัน แต่อังกฤษก็ไม่ได้ทำอะไร และยังไม่ไว้ใจเยอรมัน ตลอดจนมีความกิดอยู่บ้างว่าควรช่วยฝรั่งเศส

Erich Brandenburg นักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมันและจัดอยู่ในกลุ่ม Revisionist พยายามจะหาว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างหลังสมัยของบิสมาร์คจนถูกวิจารณ์ว่าปูทางไปสู่สงคราม แบรมแดนเบิร์กเห็นว่ามิใช่ความผิดของเยอรมันฝ่ายเดียว แต่เป็นเพราะประเทศต่าง ๆ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์มากเกินไปและความรื้อแรงของลัทธิชาตินิยม อังกฤษกลัวการขึ้นสู่อำนาจของเยอรมัน ผูกมัดทางด้านจิตใจอยู่ก่อนแล้วว่าจะช่วยเหลือรัสเซียกับฝรั่งเศส เท่ากับว่าตัดสินใจเข้าสงครามครั้งนี้ได้ตัดสินใจจากสภาพแวดล้อมปัจจุบัน แต่ได้มาจากการดำเนินนโยบายเก่า ๆ สำหรับฝรั่งเศสและรัสเซียก็เป็นออกเป็น 2 กลุ่มได้แต่กลุ่มที่ต้องการสันติภาพแต่ต้องมีเกียรติ กับกลุ่มที่ต้องการสงคราม แต่ทั้งสองกลุ่มต่างคำนึงถึงผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ฝรั่งเศสต้องการได้มหาสมุทรแอตแลนติกและลอเรนกลับคืน ในขณะที่รัสเซียต้องการมีอิทธิพลเหนือช่องแคบทั้งสอง และปลดปล่อยชาวสถาปในเยอรมัน ออสเตรีย และเตอร์กีประเทศเหล่านั้นต่างรอโอกาสมาตั้งแต่สงครามบัลข่าน พอมันเหตุการณ์เกิดขึ้นในปีค.ศ. 1914 ทางจึงตั้งใจและใช้เหตุการณ์นั้นให้เป็นประโยชน์ เฉพาะสำหรับรัสเซียอาจจะพอเป็นไปได้บ้างว่าการระดมพลเป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าออสเตรียหุนหันเกินไปขาดความรอบคอบ และเยอรมันก็ระแวงและค้นจนเกินไปในการตัดสินใจ เยอรมันไม่รัฐสถานการณ์ดีพอแต่กลับผูกมัดตนเองเข้ากับอนาคตของออสเตรีย

พร้อมทั้งการที่ผู้กมิตตัวเองเพื่อรักษาอาณาจักรเตอร์กก็เป็นเวลาอันยาวนานนั้นเป็นการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด การที่เยอรมนีเอาความแข็งแกร่งของตนไปค้ำประกันอาณาจักรที่กำลังจะสลายตัวเช่น ออสเตรียและเตอร์กิบิสมาร์คก็เคยพูดเสมอว่าไม่เป็นการสมควร ซึ่งสิ่งนี้เองได้นำเยอรมนีไปสู่ความพินาศด้วย

George Peabody Gooch เขียนเรื่อง *The Coming of the War* แสดงความคิดเห็นอยู่ในกลุ่ม Revisionist ที่เห็นว่าฝ่าย Triple Entente ไม่ใช่ผู้ผิดแต่กลุ่มเดียว พระเจ้าไกเซอร์เมื่อได้ทรงทราบข่าวการลอบปลงพระชนม์รัชทายาทออสเตรียนั้นทรงตกพระทัยมาก ถึงกับจะเสด็จมาเวียนนา แต่ถูกเบียร์แมนห้ามเอาไว้ จึงเพียงแต่ส่งโทรเลขแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งไปให้เท่านั้น และเมื่อทางออสเตรียทาบถามว่าควรจะจัดการกับเซอร์เบียอย่างรุนแรง ถึงพระองค์จะตอบว่าเห็นด้วย แต่ก็ทรงออกตัวว่า บุคคลในฐานะเช่นพระองค์ต้องตัดสินใจให้ดีและต้องปรึกษาคณะเสนาบดีก่อน ถึงแม้ว่าภายหลังที่ พระองค์ทรงปรึกษากับเบียร์แมนและซิมเมอแมนแล้วและยืนยันว่าเยอรมนีจะสนับสนุนออสเตรีย แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเยอรมนีแนะนำให้ออสเตรียทำสงคราม แต่ข้อผิดอยู่ตรงที่ว่า การที่เยอรมนีให้ออสเตรียไปสอบถามท่าทีของบัลแกเรียและอิตาลี ซึ่งมีนัยว่าถ้าทุกอย่างเรียบร้อยออสเตรียจะดำเนินการขัดขวางนโยบายบัลข่านของรัสเซียได้ ความผิดของเยอรมนีจึงอยู่ที่ว่า "free hand" กับออสเตรีย แต่จุดนี้เบียร์แมนก็เคยพูดว่าไม่ได้ให้ "blank cheque" เพราะทางออสเตรียจะต้องปรึกษาทูตเยอรมันตลอดเวลา ความผิดพลาดมาอยู่ที่ว่าเยอรมนีเองไม่คาดหมายมาก่อนว่าข้อเรียกร้องของออสเตรียจะรุนแรงเช่นนั้นและเมื่อคำขาดส่งออกไปแล้วบาร์คโทลจึงมาบอกกับเบียร์แมนว่าทุกอย่างสายเกินไปกว่าจะหยุดยั้งได้เสียแล้ว จึงเท่ากับว่าออสเตรียเป็นผู้กำหนดชะตาของเยอรมนี

ก่อนจะถึงวิกฤตการณ์รัฐบาลเยอรมนีเคยบอกกับรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ว่า ขบวนการ Pan Slav เป็นอันตรายมาก เช่นเคยยืนยันกับรัสเซียว่าขบวนการต่อต้านกษัตริย์ของเซอร์เบียมีอันตรายต่อรัสเซียเท่ากับที่จะมีต่อเยอรมนี แต่สิ่งนี้ก็ยังคงไม่ได้หมายความว่าเยอรมนีต้องการจะทำสงครามใหญ่

สำหรับออสเตรียไม่ได้ต้องการเซอร์เบีย หรือจะรุกรานเซอร์เบีย แต่ต้องการตามข้อเรียกร้องอย่างแท้จริงเท่านั้น ต้องการรักษาสถานะภาพของตนเองในยุโรป บาร์คโทลยืนยันว่าออสเตรียไม่มีเรื่องอะไรพิพาทกับรัสเซีย การที่รัสเซียถือเรื่องทุกอย่างในบัลข่านเป็นเรื่องของตนเองนั้น คาดหมายเกินความเป็นจริงไป และออสเตรียยังยืนยันอีกว่าสงครามระหว่างออสเตรีย—เซอร์เบียมันไม่ใช่เรื่องใหม่ปรกติมีกันอยู่แล้วแหลมชายแดน มหาอำนาจควรจะต้องยอมเสียเพื่อมิให้เรื่องบานปลายออกไป ดังนั้นในวันที่ 26 กรกฎาคม เมื่อเซอร์เบียปฏิเสธข้อเรียกร้องโดยสิ้นเชิง มหาอำนาจจึงโล่งใจว่าคงจะเป็นเพียงสงครามท้องถิ่น

ค่านรัสเซียในวันที่ 26 Sazonoff ยังมีการเจรจาเป็นอย่างดีกับทูตของออสเตรีย ได้รับปากว่าจะไปเกลี้ยกล่อมเซอร์เบีย ออกตัวว่าข้อปลีกย่อยอาจเปลี่ยนไปบ้าง แต่หลักการที่ออสเตรียต้องการจะยังอยู่ นอกจากนั้นยังแจ้งไปยังอังกฤษให้เข้ามาเป็นคนกลาง ปรีक्षाกันว่าควรจะเรียกประชุมมหาอำนาจทั้งสี่หรือไม่ แต่วันเดียวกันนี้เองรัสเซียแจ้งไปยังเซอร์เบียว่า รัสเซียหวังสันติแต่ก็ให้มันใจว่าจะยังคงช่วยเซอร์เบียแน่นอน รัสเซียและออสเตรียเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ข้อเสียภัยภัยคือเป็นสิ่งที่ทำให้ถอยกลับไม่ได้ เช่น รัสเซียยืนยันว่าจะไม่ยอมให้เหตุการณ์แบบปี 1909 เกิดขึ้นอีก รัสเซียจะไม่ยอมลงให้ออสเตรียอีกต่อไปจึงอาจจะเป็นสิ่งนี้ด้วยที่รวมตัวกันเข้ามาเป็นสาเหตุของการเข้าสงคราม

นักประวัติศาสตร์ที่มีความเห็นว่าเยอรมนีและออสเตรียเป็นผู้คิดอย่างเต็มที่ก็มี เช่น Bernadotte E. Schmitt ผู้เขียน *The Origin of the First World War* หรือ Camille Bloch เป็นต้น โดยเห็นคล้าย ๆ กันว่าทุกอย่างเป็นแผนการณ์ของฝ่าย Entente ที่จะก่อสงครามขึ้น เห็นได้จากเหตุการณ์ที่เคยเกิดต่อหน้าเมื่อปี 1909, 1912—1913 เป็นต้น ออสเตรียยังเคยเสี่ยงที่จะทำสงครามมาแล้วหลายครั้งได้แก่ปี 1859, 1866, 1903 เพื่อรักษาอาณาจักรไว้ ผู้นำฝ่ายทหารของออสเตรีย general Conrad von Hotzendorf ก็ไม่เคยไปถึงความต้องการที่จะผนวกเซอร์เบีย กรณีวางแผนสังหารรัฐบาลเซอร์เบียเองก็ไม่รู้เรื่องและเรื่องก็พิสูจน์ได้เช่นนั้น แต่ออสเตรียยังคงตั้งต้นยิงเมื่อพิจารณาดูดินแดนแถบบัลข่านจะเห็นว่าอยู่ในอิทธิพลเยอรมนีและออสเตรียหมดแล้ว ยกเว้นเซอร์เบีย จึงเป็นการยืนยันถึงเจตนารมณ์ของฝ่าย Entente ได้เด่นชัด

สำหรับข้อโจมตีว่ารัสเซียมีความต้องการจะควบคุมช่องแคบทั้งสองนั้นเป็นเรื่องเก่าตั้งแต่ปี 1798 มิใช่สภาพในปี 1914 ดังที่เข้าใจกัน รัสเซียทำไปเพื่อช่วยชาวสลาฟที่ถูกกดขี่เท่านั้นซึ่งเป็นข้อผูกมัดด้านศีลธรรม ทั้ง ๆ ที่รัสเซียก็ยังไม่พร้อมแต่เพราะไม่มีทางเลือกอื่นใดแล้ว เรื่องการประกาศระดมพลของรัสเซีย จะมากล่าวหาว่ารัสเซียจะทำสงครามนั้นไม่ถูกนักเพราะทำไปเพียงบางส่วน เมื่อมีการระดมพลทั่วไปจริงก็ถึงหลังของเยอรมนี ยิ่งกว่านั้นขณะที่มีการระดมพล รัสเซียยังมีการเจรจาย่อย ๆ

สำหรับฝรั่งเศสก็ไม่มีความเลือกเหมือนกัน เพราะถ้าไม่ช่วยรัสเซีย ฝรั่งเศสจะต้องถูกกันให้อยู่โดดเดี่ยว เมื่อเหตุการณ์กำลังวุ่นวาย รัฐบาลฝรั่งเศสยังส่งฝ่ายทหารอีกกว่าห้าหมื่นให้เยอรมนีเข้าไปโจมตีคิดว่าฝรั่งเศสจะทำสงคราม และสุดท้ายเยอรมนีก็โจมตีฝรั่งเศสก่อน ซึ่งแม้แต่ฝ่ายเยอรมันบางกลุ่มเองยังไม่เห็นด้วย

การที่เยอรมนีมาเปลี่ยนท่าทีเป็นอ้อมงอในระยะหลังเป็นเพราะทราบแน่ชัดว่า อังกฤษจะเข้าสงครามด้วย แต่ถึงกระนั้นโมลก็ยังไม่ยอมให้คอนราดเตรียมทำสงคราม การกระทำของเยอรมนีทำให้เรื่องบานปลาย มิฉะนั้นออสเตรียอาจยอมเจรจากับรัสเซียก็ได้ สรุปได้ว่าเป็นฝ่ายไม่ต้องการให้เกิดสันติภาพ ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสถานภาพเดิมในบัลข่าน

มิใช่แต่เฉพาะนักประวัติศาสตร์เก่า ๆ ที่กล่าวถึงถึงมานี้แสดงทัศนคติขัดแย้งกันเกี่ยวกับสาเหตุการอุบัติขึ้นของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง นักศึกษาประวัติศาสตร์ยุคใหม่ก็ยังคงสนใจศึกษาข้อมูลที่แท้จริงอยู่อีกพอสมควร นั่นคือข้อยืนยันที่แสดงให้เห็นถึงความยากที่จะเข้าถึงความคิดที่แท้จริงของมนุษยชาติ